

History By Sachin Gulig (तक्ष अकॅडमी)

राज्यसेवा पूर्व-मुख्य

संपूर्ण

अभ्यासक्रम

Descriptive Pattern

(विश्लेषणात्मक)

सामान्य अध्ययन, भाषा, निबंध आणि वैकल्पिकसह संपूर्ण अभ्यासक्रम दिला आहे.

Offline

Online

Batch जॉईन करण्यासाठी

App Download करा

History By Sachin Gulig

By

सचिन गुळीग, पुणे

MA, Mphil, NET, PhD(A)

10 वर्ष इतिहास विषय शिकवण्याचा अनुभव
Upsc / Mpsc मुख्य परीक्षा लिहिण्याचा अनुभव

बी.एन. अकॅडमी

इंदुलाल कॉम्प्लेक्स, नवी पेठ, पुणे

9545600535

राज्यसेवा पूर्व परीक्षा STATE SERVICES PRELIMINARY EXAMINATION

परीक्षा योजना

पेपर क्रमांक	गुण	कालावधी	मानक	माध्यम	पेपरचे स्वरूप
पेपर - I (अनिवार्य)	२००	२ तास	पदवी	मराठी व इंग्रजी	वस्तुनिष्ठ/ बहुपर्यायी
पेपर - II (अर्हताकारी)	२००	२ तास	घटक क्रमांक (१) to (५) पदवी स्तर घटक क्रमांक (६) दहावी स्तर घटक क्रमांक (७) दहावी/बारावी स्तर		

टीप - सामान्य अध्ययन पेपर क्रमांक २ (CSAT) हा अर्हताकारी (Qualifying) असून अर्हताप्राप्त करण्यासाठी किमान ३३% गुण मिळविणे आवश्यक राहिल. या पेपरमध्ये किमान ३३% गुण प्राप्त करणाऱ्या उमेदवारांची पेपर क्रमांक १ मधील गुणांच्या आधारे राज्यसेवा मुख्य परीक्षेसाठी गुणवत्ता यादी तयार करण्यात येईल.

नकारात्मक गुणदान:- पेपर क्रमांक १ करीता व पेपर क्रमांक २ मधील 'Decision making & Problem Solving' चे प्रश्न वगळून उर्वरित प्रश्नांकरिता नकारात्मक गुणदान लागू राहिल.

- १) प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरिता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/ कमी करण्यात येतील.
- २) एखाद्या प्रश्नाची एकापेक्षा अधिक उत्तरे दिली असल्यास अथवा ज्या उमेदवाराने उत्तरपत्रिकेत पूर्ण वर्तुळ चिन्हांकित केले नसेल अशा प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे समजण्यात येऊन त्या प्रश्नाच्या उत्तराकरिता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/कमी करण्यात येतील.
- ३) बरीलप्रमाणे कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
- ४) एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरितअसेल तर, अशा प्रकरणी नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

अभ्यासक्रम

पेपर एक (200 गुण)

(१)	राज्य, राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय महत्वाच्या चालू घडामोडी.
(२)	भारताचा इतिहास व भारतीय राष्ट्रीय चळवळ. महाराष्ट्राच्या भारांशासह.
(३)	महाराष्ट्र, भारत व जगाचा भूगोल- महाराष्ट्राचा, भारताचा व जगाचा प्राकृतिक, सामाजिक, आर्थिक भूगोल.
(४)	भारत आणि महाराष्ट्र- राज्यशास्त्र व प्रशासन — संविधान, राजकीय प्रणाली, पंचायती राज, नगर प्रशासन, सार्वजनिक धोरण, हक्क विषयक प्रश्न इत्यादी.
(५)	आर्थिक व सामाजिक विकास-शाश्वत विकास, दारिद्र्य, समावेशन, लोकशाही, सामाजिक क्षेत्रातील उपक्रम इत्यादी.
(६)	पर्यावरण पारिस्थितीको, जैव विविधता आणि हवामान बदल यांवरील सर्वसाधारण प्रश्न- याला विषय विशेषज्ञांची गरज नाही.
(७)	सामान्य विज्ञान

पेपर दोन (200 गुण)

(१)	आकलन
(२)	संवाद कौशल्यांसह आंतर व्यक्तिगत कौशल्य.
(३)	तर्कशुद्ध तर्क आणि विश्लेषणात्मक क्षमता
(४)	निर्णय क्षमता आणि समस्या निराकरण.
(५)	सर्वसाधारण मानसिक क्षमता
(६)	मूळ संख्याता (अंक आणि त्यांचे संबंध, परिमानाचा क्रम इत्यादी) (इयत्ता दहावी स्तरावरील), विदा अनुयोजन (तक्ता, आलेख, कोष्टक, विदा पर्याप्तता इत्यादी- इयत्ता दहावी स्तरावरील)
(७)	मराठी आणि इंग्रजी भाषा आकलन कौशल्य (इयत्ता दहावी / बारावी स्तरावरील)

टीप- १ : इयत्ता दहावी/ बारावी स्तरावरील मराठी आणि इंग्रजी भाषा आकलन कौशल्याची तपासणी (पेपर २ च्या अभयासक्रमातील शेवटचा भाग) प्रश्नपत्रिकेत उलट भाषांतर न देता, मराठी आणि इंग्रजी भाषेतील परिच्छेदामार्फत करण्यात येईल.

टीप- २ : प्रश्न बहुपर्यायी वस्तुनिष्ठ प्रकारचे असतील.

टीप- ३ : मूल्यमापनाच्या प्रयोजनासाठी राज्यसेवा (पूर्व) परीक्षेच्या दोन्ही पेपरला उमेदवारांनी बसणे अनिवार्य आहे. राज्यसेवा (पूर्व) परीक्षेच्या दोन्ही पेपरला तो/ ती बसला नाही तर अशा उमेदवाराचा मूल्यमापनासाठी विचार करण्यात येणार नाही.

राज्यसेवा मुख्य परीक्षा

-: परीक्षेची योजना :-

(१)	लेखी परीक्षा	१७५० गुण (प्रश्नपत्रिका संख्या-०९)
(२)	मुलाखत व व्यक्तिमत्व तपासणी	२७५ गुण
	एकूण गुण	२०२५ गुण.

पेपर क्रमांक व विषय संकेतांक	विषय	गुण	मानक	माध्यम	कालावधी	अहंताकारी /अनिवार्यता	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
पेपर १ (संकेतांक -१००१)	मराठी	३००	दहावी	मराठी	३ तास	२५% गुणासह अहंताकारी	वर्णनात्मक / पारंपारिक
पेपर २ (संकेतांक -१००२)	इंग्रजी	३००	दहावी	इंग्रजी	३ तास		
गुणवत्तेसाठी गणना करावयाचे पेपर्स							
पेपर ३ (संकेतांक-१००३)	निबंध	२५०	पदवी	मराठी/ इंग्रजी	३ तास	अनिवार्यता	वर्णनात्मक / पारंपारिक
पेपर ४ (संकेतांक-१००४)	सामान्य अध्ययन -०१	२५०	पदवी	मराठी/ इंग्रजी	३ तास		
पेपर ५ (संकेतांक-१००५)	सामान्य अध्ययन -०२	२५०	पदवी	मराठी/ इंग्रजी	३ तास		
पेपर ६ (संकेतांक-१००६)	सामान्य अध्ययन -०३	२५०	पदवी	मराठी /इंग्रजी	३ तास		
पेपर ७ (संकेतांक-१००७)	सामान्य अध्ययन -४	२५०	पदवी	मराठी /इंग्रजी	३ तास		
पेपर ८	वैकल्पिक विषय पेपर क्र. ०१	२५०	पदवी	मराठी /इंग्रजी	३ तास		
पेपर ९	वैकल्पिक विषय पेपर क्र. ०२	२५०	पदवी	मराठी /इंग्रजी	३ तास		

टीप:

- पेपर क्रमांक ३ ते ७ साठी, उमेदवाराला प्रश्नपत्रिकेतील उत्तरे मराठी किंवा इंग्रजी मध्ये देण्याचा पर्याय उपलब्ध असेल.
- वैकल्पिक विषयांतील ज्या पेपरसाठी मराठी व इंग्रजी माध्यम नमूद केले असेल त्याच भाषेतून म्हणजेच एकतर मराठी किंवा इंग्रजीतून उत्तरे देता येतील. ज्या विषयांचे माध्यम इंग्रजी असे नमूद केले आहे त्या विषयातील उत्तरे केवळ इंग्रजी भाषेतूनच द्यावी लागतील.
- मुख्य परीक्षेचे ऑनलाईन प्रणालीद्वारे अर्ज भरताना पेपर लिहिण्याचे माध्यम उमेदवारांना निवडावे लागेल याची त्यांनी नोंद घ्यावी.
- वरील नियमांचे अनुपालन न केल्यास त्यांच्या उत्तरपत्रिकांचे अनधिकृत माध्यम म्हणून मूल्यमापन करण्यात येणार नाही
- प्रश्नपत्रिका मराठी व इंग्रजी भाषेत तयार करण्यात येतील. (भाषा प्रश्नपत्रिका, मराठी साहित्य आणि इंग्रजी म्हणून नमूद केलेल्या माध्यमातून विषय वगळून)

पेपर - 1 (300 गुण) मराठी भाषेचा अर्हताकारी / अनिवार्य पेपर

महत्त्वाच्या गद्याचे वाचन आणि आकलन क्षमता, मराठी भाषेत स्पष्टपणे आणि अचूकरित्या कल्पना स्पष्ट करण्याची उमेदवारामधील क्षमता तपासणे हे या पेपरचे उद्दिष्ट आहे.

प्रश्नांचे स्वरूप स्थूलमानाने पुढीलप्रमाणे असेल:-

- (एक) दिलेल्या परिच्छेदांचे आकलन
- (दोन) संक्षिप्त लेखन
- (तीन) परिपाठ आणि शब्दसंग्रह
- (चार) लघु निबंध
- (पाच) इंग्रजी ते मराठी आणि मराठी ते इंग्रजी भाषेत अनुवाद.

हा पेपर अर्हताकारी स्वरूपाचा असेल. या पेपरमधील गुण मानांकनासाठी मोजण्यात येणार नाहीत.

पेपर - 2 (300 गुण) इंग्रजी भाषेचा अर्हताकारी / अनिवार्य पेपर

महत्त्वाच्या गद्याचे वाचन आणि आकलन क्षमता, इंग्रजी भाषेत स्पष्टपणे आणि अचूकरित्या कल्पना स्पष्ट करण्याची उमेदवारामधील क्षमता तपासणे हे या पेपरचे उद्दिष्ट आहे.

प्रश्नांचे स्वरूप स्थूलमानाने पुढीलप्रमाणे असेल:-

- (एक) दिलेल्या परिच्छेदांचे आकलन
- (दोन) संक्षिप्त लेखन
- (तीन) परिपाठ व शब्द संग्रह
- (चार) लघु निबंध

हा पेपर अर्हताकारी स्वरूपाचा असेल. या पेपरमधील गुण मानांकनासाठी मोजण्यात येणार नाहीत.

पेपर - 3 (250 गुण) निबंध

उमेदवारांनी निबंधाच्या पेपरमध्ये बहुविध विषयांवर निबंध लिहिणे आवश्यक असेल. निबंधाच्या विषयाची सुसंगत मांडणी करणे, क्रमवार संकल्पनांची मांडणी करणे आणि संक्षिप्त लेखन करणे त्यांचेकडून अपेक्षित आहे.

पेपर - 4 (250 गुण)

सामान्य अध्ययन:- 1

भारतीय वास्सा आणि संस्कृती, इतिहास आणि जागतिक भूगोल महाराष्ट्राच्या संदर्भासहित

भारतीय संस्कृतीमध्ये प्राचीन ते आधुनिक काळापर्यंत असलेली कलेची रूपे, साहित्य व स्थापत्य कला यांच्या ठळक पैलूंचा समावेश केला राहिल.
महाराष्ट्रातील संत चळवळीच्या विशेष संदर्भात भक्ती चळवळ आणि त्याचे तत्त्वज्ञान.
आधुनिक भारताच्या इतिहासातील अठराव्या शतकाच्या मध्यापासून आजपर्यंतच्या महत्वपूर्ण घटना, महत्वपूर्ण व्यक्ती आणि समस्या.
स्वातंत्र्यलढा- स्वातंत्र्य लढ्यातील विविध टप्पे आणि देशाच्या निरनिराळ्या भागांमधील स्वातंत्र्य लढ्यात योगदान देणारे महत्त्वाचे व्यक्ती व त्यांचे स्वातंत्र्य लढ्यातील योगदान.
स्वातंत्र्योत्तर एकत्रीकरण आणि देशांतर्गत पुनर्रचना.
जगाच्या इतिहासामध्ये १८ व्या शतकापासून औद्योगिक क्रांती, जागतिक युद्धे, देशांच्या भूसीमांची पुनर्रचना, वसाहतवाद, निर्वसाहतवाद, राजकीय तत्त्वज्ञान जसे की साम्यवाद, भांडवलशाही, समाजवाद इत्यादी. त्यांची रूपे व समाजावरील त्यांचा प्रभाव यांचा समावेश राहिल.
भारतीय समाजाची ठळक वैशिष्ट्ये आणि भारताची विविधता.
महिला व महिला संघटनांची भूमिका, लोकसंख्या आणि त्या संबंधित मुद्दे, दारिद्र्य व विकासात्मक प्रश्न, नागरीकरण यांचेशी निगडित समस्या व त्यावरील उपाययोजना.
जागतिकीकरणाचे भारतीय समाजावरील परिणाम.
सामाजिक सबलीकरण, जातीयवाद, प्रांतवाद आणि धर्मनिरपेक्षता.
जगाचा प्राकृतिक भूगोल व त्याची ठळक वैशिष्ट्ये.
जागतिक प्रमुख नैसर्गिक साधनसंपत्तीचे वितरण, (दक्षिण आशिया व भारतीय उपखंड यांसह)
जगातील विविध भागातील प्राथमिक, द्वितीय व तृतीय औद्योगिक सेवांच्या स्थानाला जबाबदार असणारे घटक (भारतासह).
भूकंप, त्सुनामी, ज्वालामुखी हालचाली, चक्रिय वादळ इत्यादी अशा महत्त्वाच्या भूप्राकृतिक घटना, भौगोलिक वैशिष्ट्ये आणि त्यांचे स्थान, महत्त्वाची भौगोलिक वैशिष्ट्ये (जलाशये आणि हिमनग यांसह) तसेच वनस्पती आणि प्राणी यांच्यातील बदल व अशा बदलांचा परिणाम.

पेपर – 5 (250 गुण)
सामान्य अध्ययन:- 2

**प्रशासन, संविधान, राज्यशास्त्र, सामाजिक न्याय व आंतरराष्ट्रीय संबंध
महाराष्ट्राच्या संदर्भासहित**

भारतीय संविधान- ऐतिहासिक पार्श्वभूमी, उत्क्रांती, वैशिष्ट्ये, सुधारणा, महत्त्वपूर्ण तरतुदी आणि मूलभूत संरचना.
संघ व राज्ये यांची कार्ये व जबाबदाऱ्या संघराज्य रचनेशी संबंधित प्रश्न व आव्हाने, स्थानिक पातळीवर अधिकार आणि वित्त व्यवस्था यांचे प्रदान आणि त्यातील आव्हाने.
विविध अंगामधील अधिकारांची विभागणी, वाद निवारण यंत्रणा व संस्था.
भारतीय सांविधानिक योजनेची इतर देशांशी तुलना.
संसद व राज्य विधानमंडळे- संरचना, कार्यप्रणाली, कामकाज चालविणे, अधिकार व विशेषाधिकार आणि यांपासून उद्भवणारे प्रश्न.
कार्यपालिका, न्यायपालिका यांची रचना, संघटन आणि कार्ये, सरकारची मंत्रालये व विभाग, दबाव गट आणि औपचारिक/अनौपचारिक संघ आणि त्यांची राज्य व्यवस्थेमधील भूमिका.
स्थानिक स्वराज्य संस्था.
लोकप्रतिनिधित्व अधिनियमाची ठळक वैशिष्ट्ये.
विविध सांविधानिक पदांच्या नियुक्त्या, विविध सांविधानिक मंडळांचे अधिकार कार्ये व जबाबदाऱ्या.
वैधानिक, नियामक व विविध अर्धन्यायिक मंडळे.
विविध क्षेत्रांमधील विकासासाठी सरकारी धोरणे व घटक यांचे संकल्पन व अंमलबजावणी करताना उद्भवणाऱ्या समस्या.
विकास प्रक्रिया व विकास उद्योग-अशासकीय संघटना, स्वयंसहायता गट, विविध गट व संघ, देणगीदार, धर्मादाय संस्था, संस्थात्मक व इतर हित संबंधित व्यक्ती यांच्या भूमिका.
समाजातील दुबळ्या घटकांसाठी केंद्राच्या व राज्याच्या कल्याणकारी योजना आणि या योजनांची कामगिरी, यंत्रणा, कायदे, या दुबळ्या घटकांच्या संरक्षणासाठी व लाभासाठी गठीत केलेल्या संस्था व मंडळे.
आरोग्य, शिक्षण, मानव संसाधन यासारख्या सामाजिक क्षेत्र / सेवांशी निगडित घटकांच्या विकास व व्यवस्थापन संबंधातले प्रश्न.
दारिद्र्य व उपासमार यांच्याशी संबंधित प्रश्न.
प्रशासन, पारदर्शकता व उत्तरदायित्व, ई-प्रशासन:- उपयोजने, प्रतिमाने, यश, मर्यादा, व क्षमता यांबाबतचे महत्त्वाचे पैलू; नागरिकांची सनद, पारदर्शकता व उत्तरदायित्व आणि संस्थात्मक व इतर उपाययोजना.
नागरी सेवांची लोकशाही मधील भूमिका.
भारत आणि शेजारील राष्ट्र यांचे संबंध.
द्विपक्षीय, प्रादेशिक व जागतिक गट आणि भारताचा समावेश असणारे आणि/ किंवा भारताच्या हितसंबंधाला बाधा पोहोचवणारे करारनामे
विकसित व विकसनशील देशांच्या धोरणांचा व राजकारणाचा भारताच्या हितसंबंधांवर आणि भारतीय भांडवलदारांवर होणारा परिणाम.
महत्त्वाच्या आंतरराष्ट्रीय संस्था, अभिकरणे, मंच, त्यांची रचना व जनादेश.

पेपर - 6 (250 गुण)

सामान्य अध्ययन:- 3

तंत्रज्ञान, आर्थिक विकास, जैवलिविधता, पर्यावरण, सुरक्षा व आपत्ती
व्यवस्थापन महाराष्ट्राच्या संदर्भासहित

भारतीय अर्थव्यवस्था आणि नियोजनशी संबंधीत मुद्दे, साधनसंपत्तीचे एकत्रीकरण, वाढ, विकास व रोजगार, सर्वसमावेशक वाढ व त्यातून उद्भवणाऱ्या समस्या.
सरकारी अर्थसंकल्प.
देशाच्या विविध भागातील मुख्य पिके व पीक पद्धती, विविध प्रकारचे सिंचन व सिंचन पद्धती, साठवण, शेती उत्पादनांची वाहतूक व विपणन, मर्यादा व संबंधित अडचणी, शेतकऱ्यांच्या सहाय्यासाठी ई-तंत्रज्ञान.
प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष शेती अनुदान आणि किमान आधारभूत किमतीशी संबंधित मुद्दे, सार्वजनिक वितरण प्रणाली - उद्दिष्टे, कार्यप्रणाली, मर्यादा, सुधारणा; शिलकी साठा व अन्नसुरक्षाची समस्या, तंत्रज्ञान मोहीम, पशुपालनाचे अर्थशास्त्र.
भारतातील अन्न प्रक्रिया आणि संबंधित उद्योग- व्यापती आणि महत्त्व, स्थान, प्रतिवाह व अनुवाह आवश्यकता, पुरवठा साखळी व्यवस्थापन.
भारतातील जमीन सुधारणा.
अर्थव्यवस्थेवर उदारीकरणाचे परिणाम, औद्योगिक धोरणातील बदल आणि औद्योगिक विकासावर त्यांचे परिणाम.
पायाभूत सुविधा: ऊर्जा, बंदरे, रस्ते, विमानतळ, रेल्वे इत्यादी.
गुंतवणूक प्रतिमाने.
विज्ञान व तंत्रज्ञान - घडामोडी व त्यांचे उपयोजन आणि दैनंदिन जीवनातील परिणाम.
विज्ञान व तंत्रज्ञानातील भारतीयोंची कामगिरी; तंत्रज्ञानाचे स्वदेशीकरण आणि नवीन तंत्रज्ञान विकसित करणे.
माहिती तंत्रज्ञान, अवकाश, संगणक, रोबोटिक्स, सूक्ष्म तंत्रज्ञान, जैवतंत्रज्ञान या क्षेत्रांमधील जागरूकता आणि बौद्धिक मालमत्ता हक्कांशी संबंधित समस्या.
संवर्धन, पर्यावरणीय प्रदूषण आणि अवनती, पर्यावरणीय आघात निर्धारण.
आपत्ती व आपत्ती व्यवस्थापन, आपत्ती जोखीम लवचिकपणा, लवचिक समाज.
विकास आणि उग्रवादाचा प्रसार यांच्यामधील दुवे.
अंतर्गत सुरक्षेसाठी आव्हाने निर्माण करण्यात बाह्य राज्य व गैरराज्य घटकांची भूमिका.
संप्रेषण जाळ्यांमार्फत अंतर्गत सुरक्षेसाठी आव्हाने, अंतर्गत सुरक्षा आव्हानांमध्ये प्रसार माध्यमे व सामाजिक नेटवर्किंग साईट्सची भूमिका, सायबर सुरक्षेच्या मूलभूत बाबी, आर्थिक गैरव्यवहार व त्यावरील प्रतिबंध.
सुरक्षा आव्हाने आणि सीमाक्षेत्रातील त्यांचे व्यवस्थापन, दहशतवादाबरोबर संघटित गुन्हेगारीचा संबंध.
विविध सुरक्षा दले आणि अभिकरणे व त्यांचे जनादेश.

या अंतर्गत समाविष्ट असलेले प्रमुख विषय म्हणजे नीतिशास्त्र, सचोटी आणि योग्यता. या पेपरमध्ये उमेदवारांची सचोटी, सार्वजनिक जीवनातील समंजसपणा आणि समाजाशी व्यवहार करताना त्याला सामोरे जाव्या लागणाऱ्या विविध समस्या आणि संघर्षाबाबतच्या समस्या सोडविण्याच्या दृष्टिकोनाशी संबंधित समस्यांबाबत उमेदवारांची वृत्ती आणि दृष्टिकोन तपासण्यासाठीच्या प्रश्नांचा समावेश असेल. यावरील प्रश्नांमध्ये पैलू निश्चित करण्यासाठी घटना अभ्यास (केस स्टडी) याचा वापर केला जाईल. पुढील स्थूल क्षेत्रांचा समावेश केला जाईल.

अभ्यासक्रम:

नीतिशास्त्र आणि मानवी परस्पराभिमुखता: मानवतेच्या नीतिमतेचे सार, निर्धारक आणि परिणाम, नैतिकतेचे परिमाण, नीतिशास्त्र - खाजगी आणि सार्वजनिक संबंधांमधील, मानवी मूल्ये, महान नेते, सुधारक व प्रशासक यांचे जीवन आणि शिकवण यांपासून धडे, मूल्ये रुजविण्यासाठी कुटुंब, समाज व शैक्षणिक संस्था यांच्या भूमिका.

अभिवृत्ती: घटक, संरचना, कार्य; त्याचा प्रभाव आणि विचार व वर्तन यांच्याशी संबंध, नैतिक आणि राजकीय अभिवृत्ती, सामाजिक परिणाम व पाठपुरावा.

नागरी सेवेसाठी अभियोग्यता आणि मूलभूत मूल्ये, सचोटी, निःपक्षपातीपणा आणि पक्षीय निरपेक्षता, वस्तुनिष्ठता, सार्वजनिक सेवेसाठी समर्पण, सहानुभूती, सहिष्णुता आणि दुर्बल घटकांप्रती सहानुभूती.

भावनात्मक बुद्धांक - संकल्पना आणि त्याची उपयोगिता, प्रशासन आणि कारभारामध्ये त्यांची उपयुक्तता आणि उपयोजन. भारत आणि जगातील नैतिक विचारवंतांचे आणि तत्वज्ञांचे योगदान.

लोक प्रशासनातील सार्वजनिक/ नागरी सेवा मूल्ये आणि नैतिकता: स्थिती व समस्या, सरकारी व खाजगी संस्थांमधील नैतिक चिंता आणि कोंडी; नैतिक मार्गदर्शनाचे स्रोत म्हणून कायदे नियम, विनियम व सदसद विवेकबुद्धी, उत्तरदायित्व आणि नैतिक शासन; शासनामध्ये नैतिकता आणि नैतिक मूल्यांचे बळकटीकरण; आंतरराष्ट्रीय संबंध आणि निर्धीकरणामधील नैतिक समस्या; निगम प्रशासन.

प्रशासनातील सभ्यता: लोकसेवेची संकल्पना; प्रशासन व सभ्यता यांचा तत्वज्ञानात्मक आधार, माहितीची देवाण-घेवाण आणि सरकारमधील पारदर्शकता, माहितीचा अधिकार, नीतिसंहिता, आचारसंहिता, नागरिकांची सनद, कार्यसंस्कृती, सेवाप्रदानाचा दर्जा, सार्वजनिक निधीचा विनियोग, भ्रष्टाचाराची आव्हाने.

वरील समस्यांवरील घटना अभ्यास.

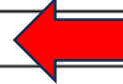
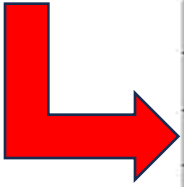
पेपर - 8 (250 गुण)
पेपर - 9 (250 गुण)
वैकल्पिक विषय पेपर एक व दोन

उमेदवारास, वैकल्पिक विषयांच्या यादीमधील कोणताही वैकल्पिक विषय निवडता येईल

वैकल्पिक / Optional विषयाची यादी

(१)	कृषी
(२)	पशुसंवर्धन व पशुविज्ञान
(३)	मानवशास्त्र
(४)	जीवशास्त्र
(५)	रसायनशास्त्र
(६)	स्थापत्य अभियांत्रिकी
(७)	वाणिज्य व लेखाशास्त्र
(८)	अर्थशास्त्र
(९)	विद्युत अभियांत्रिकी
(१०)	भूगोल
(११)	भूशास्त्र
(१२)	इतिहास
(१३)	विधि
(१४)	व्यवस्थापन
(१५)	मराठी साहित्य
(१६)	गणित
(१७)	यांत्रिकी अभियांत्रिकी
(१८)	वैद्यक शास्त्र
(१९)	तत्त्वज्ञान
(२०)	भौतिकशास्त्र
(२१)	राज्यशास्त्र व आंतरराष्ट्रीय संबंध
(२२)	मानसशास्त्र
(२३)	लोकप्रशासन
(२४)	समाजशास्त्र
(२५)	सांख्यिकी
(२६)	प्राणी शास्त्र

MPSC / UPSC मुख्य परीक्षेसाठी इतिहास हा सर्वाधिक लोकप्रिय पर्यायी विषयांपैकी एक आहे. याची निवड करण्याची काही महत्त्वाची कारणे पुढीलप्रमाणे आहेत.

1. पूर्व आणि मुख्य परीक्षेसाठी उपयुक्तता.

- ✓ MPSC / UPSC Prelims मध्ये इतिहास हा मुख्य विषयांपैकी एक आहे.
- ✓ मुख्य परीक्षेत सामान्य अध्ययन पेपर - 1 मध्ये इतिहासाचा मोठा भाग असतो.
- ✓ वैकल्पिक विषय म्हणून इतिहास घेतल्यास अभ्यासात साम्य आणि पुनरावृत्ती वाढते.

2. स्पष्ट आणि निश्चित अभ्यासक्रम

- ✓ इतिहासाचा अभ्यासक्रम निश्चित आणि पूर्वनिश्चित आहे.
- ✓ त्यामध्ये फारसे बदल होत नाहीत, त्यामुळे योग्य नियोजनाने तयारी करणे सोपे होते.
- ✓ तुलनेने सांगोपांग डेटा व आकडेवारी लक्षात ठेवणे कमी आवश्यक आहे.

3. कोणत्याही पार्श्वभूमीच्या विद्यार्थ्यांसाठी सोपा.

- ✓ विज्ञान, अभियांत्रिकी, वाणिज्य किंवा कला शाखेच्या विद्यार्थ्यांना इतिहास समजायला सोपा आणि अभ्यासा योग्य असतो.
- ✓ हा सांगोपांग आणि कथा स्वरूपातील विषय असल्याने लक्षात ठेवणे सोपे होते.

4. उत्तरलेखन कौशल्य सुधारते.

- ✓ इतिहास हा घटनांचे विश्लेषण आणि साखळीबद्ध मांडणी शिकवतो.
- ✓ नकाशे, तक्ते आणि उदाहरणांसह उत्तर लिहिता येते, त्यामुळे गुणवत्तापूर्ण उत्तरलेखन शक्य होते.

5. मुलाखतीसाठी (Interview) उपयुक्त.

- ✓ इतिहासाच्या ज्ञानामुळे देशाच्या सांस्कृतिक आणि प्रशासकीय दृष्टीकोनाची चांगली समज मिळते.
- ✓ मुलाखतीत विचारले जाणारे ऐतिहासिक संदर्भ, धोरणे आणि प्रशासनविषयक प्रश्न प्रभावीपणे हाताळता येतात.

6. स्पर्धा परीक्षेतील यशाची शक्यता वाढते.

- ✓ राज्यसेवा परीक्षांमध्ये (MPSC, Combine), SET-NET, सरळसेवा आणि इतर परीक्षांमध्येही इतिहास उपयुक्त ठरतो.
- ✓ एकदा तयारी केली की इतर परीक्षांसाठी वेगळा अभ्यास करण्याची गरज कमी होते.

7. प्रेरणादायक आणि राष्ट्रभक्तीचा स्रोत.

- ✓ छत्रपती शिवाजी महाराज, महात्मा फुले, डॉ. आंबेडकर, महात्मा गांधी, भगतसिंग, सरदार पटेल, जवाहरलाल नेहरू यांसारख्या व्यक्तिमत्त्वांचा अभ्यास प्रेरणादायक ठरतो.
- ✓ भारताच्या संस्कृती, स्वातंत्र्यलढा आणि ऐतिहासिक घटनांचे सखोल ज्ञान मिळते.

निष्कर्ष.

इतिहास हा MPSC / UPSC साठी अतिशय लोकप्रिय, सुलभ आणि गुण मिळवण्यासाठी प्रभावी वैकल्पिक विषय आहे. तो Prelims, Mains, Optional आणि Interview या चारही टप्प्यांत मदत करणारा विषय असल्याने त्याची निवड करणे फायदेशीर ठरते.

योग्य रणनीतीने अभ्यास केल्यास इतिहास हा MPSC / UPSC मध्ये यश मिळवण्याचा उत्तम पर्याय ठरू शकतो.

कारण जो इतिहास विसरतो तो स्वतःचा इतिहास कधीच लिहू, बनवू शकत नाही !!

History By Sachin Gulig (तक्ष अकॅडमी)

राज्यसेवा मुख्य परीक्षा New Pattern 2025

इतिहास Optional

प्राचीन - मध्ययुगीन - आधुनिक - समाजसुधारक - कला व संस्कृती - जगाचा इतिहास

Offline

Online

Batch जॉईन करण्यासाठी

App Download करा

History By Sachin Gulig

By

सचिन गुळीग, पुणे

MA, Mphil, NET, PhD(A)

{ 10 वर्ष इतिहास विषय शिकवण्याचा अनुभव
Upsc / Mpsc मुख्य परीक्षा लिहिण्याचा अनुभव }

बी.एन. अकॅडमी

इंदुलाल कॉम्प्लेक्स, नवी पेठ, पुणे

9545600535

12. इतिहास (मध्यम:- मराठी / इंग्रजी)

पेपर-एक (विषय सांकेतांक १०३१)	
१.	साधने: पुरातत्वशास्त्रीय साधने : अन्वेषण, उत्खनन, पुरालेखविद्या, नाणकशास्त्र, ऐतिहासिक स्मारके; साहित्यिक साधने : देशीय, प्राथमिक आणि दुय्यम; काव्य, वैज्ञानिक साहित्य, प्रादेशिक भाषामधील साहित्य, धार्मिक साहित्य, परकीय वृत्तांत (account) , ग्रीक, चीनी आणि अरब लेखक.
२.	प्रागैतिहासिक काळ आणि आद्यैतिहासिक काळ : भौगोलिक घटक; शिकार करणे आणि टोळ्यांनी राहणे (पुराश्मयुग आणि मध्याभ्ययुग) शेती करण्यास सुरुवात (नवाश्मयुग आणि कांस्यपाषाण युग)
३.	सिंधू खोरे संस्कृती : उत्पत्ती, काळ, विस्तार, वैशिष्ट्ये, न्हास, जीवन आणि महत्त्व, कला व वास्तुशास्त्र.
४.	बृहदाश्मयुगीन संस्कृती: सिंधूसंस्कृतीखेरीज पशुपालन व कृषि संस्कृतीची विभागणी, सामूहिक जीवनाचा विकास, वसाहती, शेतीचा विकास, हस्तकला, मातीची भांडी आणि लोह उद्योग.
५.	आर्य व वैदिक कालखंड : भारतातील आर्यांचा विस्तार: वैदिक कालखंड: धार्मिक आणि तात्विक साहित्य; ऋग्वैदिक ते उत्तर वैदिक काळातील बदल, राजकीय, सामाजिक आणि आर्थिक जीवन; वैदिक युगाचे महत्त्व; राजेशाही आणि वर्ण व्यवस्थेची उत्क्रांती.
६.	महाजनपदांचा कालखंड: राज्यांची निर्मिती (महाजनपद) गणराज्य आणि राजेशाही; नागरी केंद्रांचा उदय; व्यापार मार्ग; आर्थिक वृद्धी; नाणेपध्दतीचा प्रारंभ; जैन व बौद्ध धर्मांचा प्रसार; मगध व नंद घराण्यांचा उदय. इराणी आणि ग्रीक यांची आक्रमणे आणि त्यांचे परिणाम.
७.	मौर्य साम्राज्य : मौर्य साम्राज्याचा पाया चंद्रगुप्त, कौटिल्य व अर्थशास्त्र, अशोक, धर्माची संकल्पना, राजाज्ञा ; राज्यव्यवस्था प्रशासन, अर्थव्यवस्था; कला, वास्तुशास्त्र व शिल्पकला; परराष्ट्र संबंध; धर्म; धर्माचा प्रचार; साहित्य, साम्राज्याचे विघटन; शूंग व कण्व.
८.	मौर्य-उत्तर कालखंड (इंडो- ग्रीक, शक, कुशाण, पश्चिम क्षत्रप) : बाह्य जगाशी संपर्क; नागरी केंद्रांची वाढ, अर्थव्यवस्था, नाणेपध्दती धर्मांचा विकास, महायान, सामाजिक परिस्थिती, कला, वास्तुशास्त्र, संस्कृती, साहित्य व विज्ञान.
९.	पूर्व भारत, दख्खन आणि दक्षिण भारतातील प्रारंभिक राजसत्ता आणि समाज: खारवेल, सातवाहन, संगम कालखंडातील तामिळ राज्य; प्रशासन, अर्थव्यवस्था, भूमी अनुदान, नाणे पध्दती, व्यापारी संघ व नागरी केंद्रे; बौद्ध केंद्र; संगम साहित्य आणि संस्कृती: कला व वास्तुशास्त्र.
१०.	गुप्त वाकाटक आणि वर्धन : राज्यव्यवस्था व प्रशासन, आर्थिक स्थिती, गुप्त कालखंडातील नाणे पध्दती, भूमी अनुदान, नागरी केंद्रांचा न्हास, भारतीय सरंजामशाही, जाती व्यवस्था, महिलांची स्थिती, शिक्षण आणि शैक्षणिक संस्था: नालंदा, विक्रमशिला आणि वल्लभी, साहित्य, वैज्ञानिक साहित्य, कला व वास्तुशास्त्र.
११.	गुप्त कालखंडातील प्रादेशिक राजसत्ता: कदंब, पल्लव, बदायोचे चालुक्य; राज्यव्यवस्था व प्रशासन, व्यापारी संघ, साहित्य; वैष्णव व शैव धर्मांची वाढ. तमिळ भक्ती चळवळ, शंकराचार्य, वेदान्त; मंदिर संस्था व मंदिर वास्तुकला, पाल, सेन, राष्ट्रकुट, परमार; राज्यव्यवस्था व प्रशासन, सांस्कृतिक पैलू, अरबांचा सिंधवरील विजय; अल्बेरुनी, कल्याणी चालुक्य, चोल, होयसूळ, पांड्य; राज्यव्यवस्था आणि प्रशासन; स्थानिक शासन; कला व वास्तुशास्त्राची वाढ, धार्मिक संप्रदाय, मंदिर संस्था व मठ, अग्रहार. शिक्षण व साहित्य अर्थव्यवस्था व समाज.
१२.	प्रारंभिक भारतीय सांस्कृतिक इतिहासातील संकल्पना: भाषा व संहिता, कला व वास्तुशास्त्राच्या उत्क्रांतीमधील प्रमुख टप्पे, प्रमुख तत्त्ववेत्ते आणि ज्ञानशाखा ,विज्ञान व गणितातील कल्पना.
१३.	प्रारंभिक मध्ययुगीन भारत, इ.स. ७५० - १२०० : <ul style="list-style-type: none"> • राज्यव्यवस्था : उत्तर भारत आणि द्वीपकल्पामधील प्रमुख राजकीय घडामोडी, राजपुतांचे कूळ (Origin) व उदय. • चोल: प्रशासन, ग्रामीण अर्थव्यवस्था आणि समाज, " भारतीय सरंजामशाही ". • कृषि प्रधान अर्थव्यवस्था आणि नागरी वसाहती. • व्यापार व वाणिज्य • समाज: ब्राह्मणांची स्थिती आणि नवीन समाज व्यवस्था. • स्त्रियांची स्थिती. • भारतीय विज्ञान व तंत्रज्ञान.

१४.	<p>भारतातील सांस्कृतिक परंपरा, इ.स. ७५०-१२०० :</p> <ul style="list-style-type: none"> • तत्त्वज्ञान: शंकराचार्य आणि वेदांत, रामानुज व विशिष्ट द्वैत, मध्व आणि ब्राह्म - मीमांसा. • धर्म: धर्माचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये, तमिळ भक्ती पंथ, भक्ती पंथाची वाढ, इस्लाम आणि त्याचे भारतातील आगमन, सुफीवाद. • साहित्य : संस्कृतमधील साहित्य, तमिळ साहित्याची वाढ, नव्याने विकसित होत असलेल्या भाषांतील साहित्य, कल्हनची राजतरंगिणी, अल्बेरुनीचा भारत. • कला व वास्तुशास्त्र : मंदिर वास्तुकला, शिल्पकला, चित्रकला.
१५.	<p>तेरावे शतक :</p> <ul style="list-style-type: none"> • दिल्ली सुलतानशाहीची स्थापना: म. घोरीची आक्रमणे – म. घोरीच्या यशामागील घटक. • आर्थिक, सामाजिक आणि सांस्कृतिक परिणाम. • दिल्लीच्या सुलतानशाहीची स्थापना आणि प्रारंभिक तुर्की सुलतान • दृढीकरण : इल्तुतमिश आणि बलबन यांची राजवट.
१६.	<p>चौदावे शतक :</p> <ul style="list-style-type: none"> • "खिलजी क्रांती" • अल्लाउद्दीन खिलजी:जिकलेले प्रदेश आणि प्रादेशिक विस्तार, कृषि विषयक व आर्थिक उपाययोजना. • मुहम्मद तुघलक : प्रमुख प्रकल्प, कृषि विषयक उपाययोजना, मुहम्मद तुघलक कालीन नोकरशाही. • फिरोझ तुघलक : कृषिविषयक उपाययोजना, स्थापत्य अभियांत्रिकी आणि सार्वजनिक बांधकामामधील कामगिरी, सुलतानशाहीचा न्हास, परराष्ट्रीय संबंध आणि इब्न बतूताचे वर्णन.
१७.	<p>चौदाव्या व पंधराव्या शतकातील समाज, संस्कृती आणि अर्थव्यवस्था:</p> <ul style="list-style-type: none"> • समाज : ग्रामीण समाजाची रचना, सत्ताधिकांचे वर्ग, शहरी रहिवासी, महिला, धर्मातील वर्ग, सुलतानशाहीमधील जाती आणि गुलामी, भक्ती चळवळ, सुफी चळवळ. • संस्कृती : पार्शियन साहित्य, उत्तर साहित्य भारताच्या प्रादेशिक भाषांतील साहित्य, दक्षिण भारताच्या भाषांमधील वाङ्मय, सुलतानशाहीमधील वास्तुशास्त्र आणि नवीन संरचनात्मक नमुने, सॅमिश्च संस्कृतीची उत्क्रांती. • अर्थव्यवस्था : कृषि उत्पादन, नागरी अर्थव्यवस्थेचा उदय आणि अकृषि उत्पादन, व्यापार व वाणिज्य.
१८.	<p>पंधरावे शतक व सोळाव्या शतकाचा प्रारंभचा - राजकीय विकास आणि अर्थव्यवस्था :</p> <ul style="list-style-type: none"> • प्रांतीय राजघराण्यांचा उदय: बंगाल, काश्मीर (झैन-उल-अबेदिन), गुजरात. • माळवा, बहामनी राज्य • विजयनगर साम्राज्य. • लोदी. • मुघल साम्राज्य, प्रारंभिक स्थिती; बाबर, हुमायुन. • सूर साम्राज्य: शेरशाहाचे प्रशासन, पोर्तुगीजांचे वसाहत विषयक उपक्रम: भक्ती व सुफी चळवळी.
१९.	<p>पंधरावे शतक आणि सोळाव्या शतकाचा प्रारंभ - समाज व संस्कृती :</p> <ul style="list-style-type: none"> • प्रादेशिक संस्कृतीची वैशिष्ट्ये • साहित्यिक परंपरा • प्रांतिक वास्तुशास्त्र • विजयनगरच्या साम्राज्यातील समाज, संस्कृती, साहित्य आणि कला.
२०.	<p>अकबर :</p> <ul style="list-style-type: none"> • जिकलेले प्रदेश आणि साम्राज्याचे दृढीकरण. • जहांगीर व मनसब पध्दतीची सुरुवात • राजपूत विषयक धोरण • धार्मिक व सामाजिक दृष्टीकोनाचा विकास, सुलह-ए-कुल सिद्धांत व धार्मिक धोरण. • कला व तंत्रज्ञानाला राजाश्रय.
२१	<p>सतराव्या शतकातील मुघल साम्राज्य :</p> <ul style="list-style-type: none"> • जहांगीर, शाहजान आणि औरंगजेब यांची प्रमुख प्रशासकीय धोरणे. • साम्राज्य व जमीनदार • जहांगीर, शाहजान आणि औरंगजेब यांची धार्मिक धोरणे.

	<ul style="list-style-type: none"> • मुघल राज्याचे स्वरूप • सतराव्या शतकाच्या उत्तरार्धातील अराजक आणि बंड. • अहोम राज्य • शिवाजी आणि प्रारंभिक मराठा राज्य
२२.	१६ व्या आणि १७ व्या शतकातील अर्थव्यवस्था व समाजव्यवस्था: <ul style="list-style-type: none"> • लोकसंख्या, कृषि आणि हस्तकला उत्पादन. • शहरे, डच, इंग्रज फ्रेंच कंपन्यांमार्फत युरोपबरोबर व्यापार : एक व्यापार क्रांती • भारतीय व्यापारी वर्ग, बँकिंग, विमा आणि पतपेढ्या. • शेतकऱ्यांची स्थिती, महिलांची स्थिती • शीख समुदाय व खालसा पंथाचा उदय.
२३.	मुघल कालीन संस्कृती: <ul style="list-style-type: none"> • पर्शियन इतिहास लेखन आणि इतर साहित्य. • हिंदी व धार्मिक साहित्य. • मुघल वास्तुशास्त्र • मुघल चित्रकला • प्रांतीय वास्तुशास्त्र आणि चित्रकला • शास्त्रीय संगीत • विज्ञान व तंत्रज्ञान
२४.	अठरावे शतक: <ul style="list-style-type: none"> • मुघल साम्राज्याच्या न्हासाचे घटक • प्रादेशिक राज्ये: निजाम, दख्खन, बंगाल, अवध. • पेशव्यांच्या अधिपत्याखालील मराठ्यांची राज्य. • मराठ्यांची आर्थिक व वित्तीय व्यवस्था • अफगाण सत्तेचा उदय, पानिपतची लढाई १७६१. • ब्रिटिशांच्या विजयाच्या पूर्वसंध्येला राजकीय, सांस्कृतिक आणि आर्थिक स्थिती.

पेपर-दोन (विषय सांकेतांक १०३२)	
१.	भारतामध्ये युरोपीयनांचे आगमन: प्रारंभिक काळातील युरोपियन वसाहती; पोर्तुगीज आणि डच; इंग्रज व फ्रेंच ईस्ट इंडिया कंपनी; वचंस्वासाठी त्यांचे संघर्ष; कर्नाटक युद्धे, बंगाल- इंग्रज आणि बंगालचे नवाब यांच्यातील संघर्ष; सिराज उद्दौल्ला व इंग्रज, प्लासीची लढाई; प्लासीचे महत्त्व.
२.	भारतातील ब्रिटीशांचा विस्तार: बंगाल-मीर जाफर व मीर कासिम; बक्सारची लढाई, म्हैसूर; मराठा; तीन इंग्रज - मराठा युद्धे; पंजाब.
३.	ब्रिटीश राजवटीची प्रारंभिक रचना: प्रारंभिक प्रशासकीय रचना: द्विदल राज्य पध्दतीकडून थेट नियंत्रणाकडे; रेग्युलेटिंग कायदा (१७७३); द पिट्स ॲक्ट (१७८४), चार्टर ॲक्ट (१८३३); मुक्त व्यापाराचे स्वातंत्र्य (Voice) आणि ब्रिटीशांच्या वसाहत विषयक राजवटीचे बदलते स्वरूप; इंग्रजांचा उपयोगितावाद व भारत.
४.	ब्रिटीश वसाहतवादी राजवटीचा अर्थव्यवस्थेवर प्रभाव : ब्रिटीश भारतातील जमीन महसूल पध्दती; कायमधारा पध्दती; रयतवारी पध्दती; महालवारी पध्दती; महसुली व्यवस्थेचा अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम; कृषीचे व्यापारीकरण; भूमिहीन कृषी मजुरांचा उदय; ग्रामीण समाजाची निर्धनता; पारंपरिक व्यापार व वाणिज्य यामधील अव्यवस्था; अनौद्योगिकरण पारंपरिक हस्तकलांचा न्हास, संपत्तीचे निःसारण; भारताचे आर्थिक परिवर्तन; तार व टपाल सेवांसह रेल्वे-रस्ते मार्गांचे आणि दळणवळणाचे जाळे; ग्रामीण भागातील दुष्काळ व दारिद्र्य; युरोपीन व्यवसायिक उपक्रम आणि त्यांच्या मर्यादा.
५.	सामाजिक व सांस्कृतिक विकास : स्वदेशी शिक्षणाची स्थिती, आणि त्याची अव्यवस्था; पौर्वात्य-इंग्रजी अभ्यासकांमधील वाद; भारतात पाश्चिमात्य शिक्षणाची सुरुवात; मुद्रणकलेचा (प्रेस) उदय; साहित्य व जनमत; आधुनिक देशी भाषांचा उदय; विज्ञानाची प्रगती; भारतातील ख्रिश्चन मिशनऱ्यांच्या हालचाली .

६.	बंगाल आणि इतर प्रांतातील सामाजिक व धार्मिक सुधारणा चळवळी: राजाराम मोहन रॉय, ब्राह्मो समाज चळवळ; देवेंद्रनाथ टागोर; ईश्वरचंद्र विद्यासागर; यंग बंगाल चळवळ; दयानंद सरस्वती; सती, विधवा पुनर्विवाह, बाल विवाह इत्यादीसह भारतातील सामाजिक सुधारणा चळवळी; आधुनिक भारताच्या वृद्धीसाठी भारतीय प्रबोधन युगाचे योगदान, इस्लामिक पुनरुज्जीवन वाद - फेराझी व वहाबी चळवळी.
७.	ब्रिटिश राजवटीला भारतीयांची प्रतिक्रिया : रंगपूर धिंग (१७८३), कोल बंड (१८३२) मलबार मधील मोपला बंड (१८४१ - १९२०), संधाळ हुल (१८५५), निळीचे बंड (१८५९-६०) दख्खन उठाव (१८७५) आणि मुंडा उलगुलन (१८९९ - १९००) यांसह १८ व्या व १९ व्या शतकातील शेतकरी चळवळी व आदिवासी उठाव: १८५७ चा उठाव: उगम, स्वरूप, अपयशाची कारणे, परिणाम; १८५७ नंतरच्या कालावधीत शेतकरी उठावांच्या स्वरूपातील बदल; १९२० ते १९३० मधील शेतकरी चळवळी.
८.	भारतीय राष्ट्रवादाचा उदय होण्यास कारणीभूत ठरलेले प्रमुख घटक : काँग्रेसपूर्व संघटनांचे राजकारण, भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसची स्थापना; काँग्रेसच्या उदयाच्या संबंधातील सुरक्षा-झडपेचा (सेफ्टी वॉल्व) सिद्धांत, काँग्रेसचे कार्यक्रम व उद्दिष्टे; सुरुवातीच्या काळातील काँग्रेस नेतृत्वाची सामाजिक जडणघडण ; मवाळवादी आणि जहालवादी, बंगालची फाळणी (१९०५); बंगालमधील स्वदेशी चळवळ; स्वदेशी चळवळीचे आर्थिक आणि राजकीय पैलू; भारतातील क्रांतीकारी जहाल मतवादाची सुरुवात.
९.	महात्मा गांधींचा उदय; गांधीवादी राष्ट्रवादाचे स्वरूप; गांधीजींची लोकप्रिय आवाहने; रौलेट सत्याग्रह; खिलाफत चळवळ, असहकार चळवळ; असहकार चळवळीच्या अखेरीसपासून सविनय कायदेभंगाच्या चळवळीच्या प्रारंभापर्यंतचे राष्ट्रीय राजकारण, सविनय कायदेभंग चळवळीचे दोन टप्पे; सायमन आयोग; नेहरू अहवाल ; गोलमेज परिषदा, राष्ट्रवाद आणि शेतकरी चळवळ ; राष्ट्रवाद आणि कामगार वर्गाच्या चळवळी, भारतीय राजकारणातील महिला आणि भारतीय तरुण व विद्यार्थी (१८८५-१९४७); १९३७ ची निवडणूक आणि मंत्रिमंडळाची निर्मिती ; क्रिप्स आयोग ; भारत छोडो चळवळ; वेव्हेल योजना; कॅबिनेट आयोग.
१०.	१८५८ ते १९३५ मधील वसाहतिक भारतातील घटनात्मक विकास.
११.	राष्ट्रीय चळवळीतील इतर प्रवाह, क्रांतीकारी चळवळी: बंगाल, पंजाब, महाराष्ट्र, उत्तर प्रदेश, मद्रास प्रांत, भारता बाहेरील क्रांतीकारी चळवळी/ डावी विचारसरणी; काँग्रेसमधील डावी विचारसरणी: जवाहरलाल नेहरू, सुभाष चंद्र बोस, काँग्रेस समाजवादी पक्ष; भारतीय साम्यवादी पक्ष, इतर डावे पक्ष.
१२.	अलगाववादी राजकारण: मुस्लिम लिग; हिंदू महासभा; जातीयतावाद आणि फाळणीचे राजकारण, सत्तेचे हस्तांतरण; स्वातंत्र्य.
१३.	राष्ट्रवांधणी; पं. नेहरूंचे परराष्ट्र धोरण : भारत आणि त्याचे शेजारी (१९४७-१९६४); राज्यांची भाषावार पुनर्रचना (१९३५ - १९४७); प्रादेशिकतावाद आणि प्रादेशिक असमानता; संस्थानांचे विलीनीकरण; निवडणूक राजकारणामध्ये संस्थानिक; राष्ट्रीय भाषेचा प्रश्न.
१४.	१९४७ नंतरची जातीयता आणि वांशिकता; उत्तर-वसाहतवादी निवडणूक राजकारणातील मागास जाती आणि जमाती ; दलित चळवळी.
१५.	आर्थिक विकास आणि राजकीय बदल जमीन सुधारणा, नियोजनाचे राजकारण आणि ग्रामीण पुनर्रचना ; उत्तर वसाहतवादी भारतातील परिस्थितिकी आणि पर्यावरण धोरण; विज्ञानाची प्रगती.
१६.	प्रबोधन आणि आधुनिक कल्पना: (१) प्रबोधनाच्या मुख्य कल्पना: कांट, रूसो. (२) वसाहतींमधील प्रबोधनाचा प्रसार. (३) समाजवादी विचारसरणीचा उदय (मार्क्सवादापर्यंत); मार्क्सवादी समाजवादाचा विस्तार प्रसार.
१७.	आधुनिक राजकारणाचा उगम: (१) युरोपियन राज्यपद्धती (२) अमेरिकन राज्यक्रांती आणि संविधान (३) फ्रेंच राज्यक्रांती आणि नंतरचा काळ, (१७८९-१८१५) (४) अब्राहम लिंकन यांच्या संदर्भात अमेरिकन गृहयुद्ध आणि गुलामगिरीचे उच्चाटन ब्रिटिश लोकशाहीवादी राजकारण. १८१५-१८५०: संसदीय सुधारणा, मुक्त व्यापार, धर्मादाय संस्था.
१८.	औद्योगिकीकरण (१) इंग्लंडची औद्योगिक क्रांती: कारणे आणि तिचा समाजावरील प्रभाव. (२) इतर देशांमधील औद्योगिकीकरण: अमेरिका, जर्मनी, रशिया, जपान. (३) औद्योगिकीकरण आणि जागतिकीकरण.

१९.	<p>राष्ट्र- राज्य व्यवस्था:</p> <p>(१) १९ व्या शतकातील राष्ट्रवादाचा उदय.</p> <p>(२) राष्ट्रवाद: जर्मनी आणि इटलीमधील राष्ट्रउभारणी, जगभरातील राष्ट्रीयत्वाच्या उदयाच्या पार्श्वभूमीवर जगभरातील साम्राज्यांचे विघटन.</p>
२०.	<p>साम्राज्यवाद आणि वसाहतवाद</p> <p>(१) दक्षिण आणि दक्षिण - पूर्व आशिया</p> <p>(२) लॅटिन अमेरिका आणि दक्षिण अफ्रिका</p> <p>(३) ऑस्ट्रेलिया</p> <p>(४) साम्राज्यवाद आणि मुक्त व्यापार: नवसाम्राज्यवादाचा उदय.</p>
२१.	<p>क्रांती आणि प्रति राज्यक्रांती</p> <p>(१) १९ व्या शतकातील युरोपियन राज्यक्रांत्या (१८३० व १८४८)</p> <p>(२) रशियन राज्यक्रांती (१९१७-१९२१)</p> <p>(३) फॅसिस्ट प्रतिक्रांती, इटली आणि जर्मनी</p> <p>(४) चीनची राज्यक्रांती १९४९.</p>
२२.	<p>जागतिक महायुद्धे:</p> <p>(१) पहिले व दुसरे जागतिक महायुद्ध- सामाजिक परिणाम.</p> <p>(२) पहिले महायुद्ध : कारणे व परिणाम</p> <p>(३) दुसरे महायुद्ध : कारणे व परिणाम.</p>
२३.	<p>दुसऱ्या जागतिक महायुद्धानंतरचे जग:</p> <p>(१) दोन महासत्तांचा उदय</p> <p>(२) तिसऱ्या जगाचा उदय आणि असंलग्नतावादाचा उदय.</p> <p>(३) संयुक्त राष्ट्र संघटना आणि जागतिक विवाद.</p>
२४.	<p>वसाहती राजवटीपासून मुक्ती:</p> <p>(१) लॅटिन अमेरिका – सायमन बॉलिव्हर</p> <p>(२) अरब जगत - इजिप्त</p> <p>(३) अफ्रिका – वर्णभेद ते लोकशाही</p> <p>(४) दक्षिण-पूर्व आशिया – व्हिएतनाम</p>
२५.	<p>निर्वसाहतीकरण आणि अविकसित राष्ट्र:</p> <p>विकासात अडथळा निर्माण करणारे घटक; लॅटिन अमेरिका, अफ्रिका.</p>
२६.	<p>युरोपचे एकीकरण</p> <p>(१) युद्धानंतरच्या संघटना, नाटो आणि युरोपियन समुदाय.</p> <p>(२) युरोपियन समुदायाचे एकीकरण आणि विस्तार.</p> <p>(३) युरोपियन संघ.</p>
२७.	<p>सोव्हिएत संघाचे विघटन आणि एकध्रुवीय जगाचा उदय :</p> <p>(१) सोव्हिएत साम्यवाद आणि सोव्हिएत संघाचे विघटन होण्यातील प्रमुख घटक (१८८५ - १९९१).</p> <p>(२) पूर्व युरोपमधील राजकीय बदल (१९८९ - २००१)</p> <p>(३) शीत युद्धाचा शेवट आणि एकमेव महासत्ता म्हणून जगावर अमेरिकेचा उदय.</p>

History By Sachin Gulig (तक्ष अकॅडमी)

इतिहास

GS-1

Descriptive Pattern

New Pattern 2025

वैशिष्ट्य

Offline

Online

- ✓ NCERT+State Board पासून सुरुवात.
- ✓ पूर्व + मुख्य चा अभ्यासक्रम.
- ✓ Writing Practice वर विशेष भर.
- ✓ संपूर्ण अभ्यासक्रम घेतना जाईल.
- ✓ वैयक्तिक मार्गदर्शन केले जाईल.

Batch जॉईन करण्यासाठी
App Download करा

History By Sachin Gulig

सचिन गुळीग

MA, Mphil, NET, PhD(A)

10 वर्ष इतिहास विषय शिकवण्याचा अनुभव
Upsc/Mpsc मुख्य परीक्षा लिहिण्याचा अनुभव

9545600535

बी.एन. अकॅडमी इंदुलाल कॉम्प्लेक्स, नवी पेठ, पुणे